VG helse

Færre dør, men flere får prostatakreft

Antallet menn som får prostatakreft har økt kraftig i alle nordiske land, bortsett fra i Danmark. Dødeligheten har gått ned i Finland og Norge, mens den fortsetter å stige i Danmark. I Danmark har PSA-test vært lite brukt. PSA-test er en blodprøve som tidlig kan avdekke prostatakreft. Lege Rune Kvåle ved Kreftregisteret tar doktorgraden på prostatakreft. – Dilemmaet ligger i å veie de positive følgene av å oppdage og starte behandling tidlig ved alvorlige tilfeller opp mot de ulempene det er å gi behandling til menn som kanskje aldri ville fått plager av sykdommen, sier Kvåle til Rikshospitalets magasin.

– Psykiatri ka

Psykiatrien har makt til å påføre mennesker overgrep, mener Gro Hillestad Thune, en av Norges fremste eksperter på menneskerettigheter.

– Nå var det moro du ringte. Jeg ligger reimet fast, og den eneste armen jeg har fri, er den jeg holder mobilen i. Kvinnen i trettiårene er lattermild når hun svarer telefonen fra VG. Det er bare timer siden hun ble tvangsinnlagt.

– Jeg mistet troen på alt, sier hun liketil.

Noen timer senere ringer hun tilbake. Hun er sløv i stemmen av medisiner.

– Kan jeg få uttale meg? Det finnes god tvang og dårlig tvang. Dårlig tvang er at seks menn ligger over meg, slik det skjedde da jeg ble innlagt i dag, selv om de vet at jeg har opplevd overgrep. Da jeg lå på benken, gled klærne opp. Jeg ville trekke ned genseren, for jeg liker ikke å vise meg for dem, men de grep hendene og tvang dem vekk, sier hun.

Håkon Høydal

FOTO Karin Beate Nøsterud

– Skal du klage på behandlingen?

– Jeg gidder ikke klage på alt. Det har skjedd uansett, og det stopper ikke likevel. De gjør akkurat som de vil. Det finnes gode folk også, men de skal deles på så mange pasienter. Du er heldig hvis du får en av de gode, sier kvinnen.

Hun er én av 11 000 som årlig behandles med tvang i psykiatrien.

– Det er et risikoprosjekt å gi et hjelpeapparat så stor makt som psykiatrien har. Mange pasienter ville hatt en sterk sak hvis de hadde klaget til den europeiske menneskerettighetsdomstolen, sier jurist Gro Hillestad Thune.

Hun er en av Norges fremste eksperter på menneskerettighetslovgivning, og mener at psykiatrien i Norge bryter menneskerettighetene. Neste torsdag gir hun ut boken «Overgrep i psykiatrien», hvor hun har samlet 70 beskrivelser av negative opplevelser: henting med politimakt, bruk av belter over lang tid, medisiner som lammer, folk som blir dratt nakne inn på cellen, jenter som blir lagt ned av fem mannfolk, selvskadere som blir sydd uten bedøvelse.

– I stedet for å få hjelp, føler de seg krenket. Ydmykelse er ingen god behandlingsmetode.

Hillestad Thune arbeidet ved menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg i femten år, fra 1984 til 1999. Det var mens hun satt der at hun stadig oppdaget at land ble dømt for handlinger hun visste også hendte i Norge.

– Jeg er jurist. Jeg vet ikke hva som er riktig medisinsk behandling. Men jeg vet noe om grensene menneskerettighetene setter.

Maja Thune (30), forfatter og spesialpedagog ved Tøyen Distriktspsykiatriske senter, opplevde møtet med psykiatrien som så opprørende at hun skrev boken «Jeg har en drøm». Hun ble tvangsinnlagt da hun var 17 år gammel. Det var den første av 14 tvangsinnleggelser de neste fem årene.

Hun fikk store doser antipsykotisk medisin, som ga henne epileptisklignende kramper. Som en bivirkning. Majas bønn om å få slippe ble avslått, men dosen ble satt.

– Da hadde jeg ticks i et halvt år. Utgangspunktet for at jeg ble innlagt var ekstremt dårlig selvfølelse. Den ble ikke bedre av at jeg ristet og knapt klarte å snakke.

I psykiatrien har Maja opplevd mye. Hun forteller at hun har blitt reimet så hardt fast at hun fikk blåmerker, ofte kun som straff.

Det verste var, ifølge Maja, en samtale med legen første gang hun var innlagt.

– Han sa at jeg hadde en livstruende lidelse som jeg ville slite med resten av livet, og at jeg bare kunne glemme å ta en utdannelse. Da falt jeg totalt sammen. Han tok fra meg fremtiden min, hevder hun overfor VG.

Legen som Maja snakker om reagerte sterkt når VG konfronterer ham med Majas historie.

– I all verden. Men schizofreni er en kronisk sykdom. Kanskje det var det jeg sa. Hun må ha misforstått, for jeg kan ikke huske at jeg uttalte meg slik. Men hvis det var det hun hørte, forstår jeg at hun sliter med det. Jeg må bare beklage, sier den nå pensjonerte legen.

Skal man tro dem VG har vært i kontakt med, er dette en av ganske få beklagelser i norsk psykiatri.

– Businessmenn og fagfolk sier aldri unnskyld. Det er å be om erstatningssak. Hvis folk vil ha en unnskyldning, får de bli katolikker og reise til Sør-Europa, sier Ulrik Hegnar, advokat og leder for kontrollkommisjonen ved Ullevål 3, regional sikkerhetsavdeling.

SYK AV PSYKIATRIEN: *– Jeg har hatt mange fæle opplevelser, men også gode møter med pleiere som ga meg håp. Livet svinger ennå, men nå vet jeg at jeg fortjener en fremtid, sier Maja Thune.*

Jurist med ny bok:

– Mange pasienter ville hatt en sterk sak

– Mye av det man kaller tvang, vil jeg heller kalle behandlingsplikt. Akkurat som barn har plikt til å gå på skole, har man til tider plikt til å motta hjelp. Hva er egentlig problemet med å være tvangsinnlagt for en dag eller to? De fleste kommer ut igjen raskt. Bare 800–900 er innlagt i mer enn tre måneder, sier han, og mener at påstandene om overgrep er overdrevet.

– Schizofreni og bipolare lidelser er så vonde å bære at man heller snakker om det man har opplevd under behandlingen i stedet for årsaken til sykdommen, mener Hegnar.

– Det er liten vilje til selvransakelse og åpenhet. Psykiatrien har en tendens til å skalke lukene og benekte overgrep, sier Are Saastad.

Han er psykiatrisk hjelpepleier og tillitsvalgt ved Gaustad, og har arbeidet der i 31 år. Han er en av få som har fortalt om overgrep han har gjort og vært vitne til, og det i Gaustads egen jubileumsbok.

– Alle som har vært en stund i psykiatrien har vært vitne til eller med på overgrep. De fleste holder kjeft om det, og det er problematisk.

En gang han skulle ha en vanskelig pasient ut på tur, gjorde mannen på seg.

– Da sprakk det for meg, så jeg tok en bøtte med iskaldt vann og kastet over ham, der han lå i sengen. Det var i 1979, og jeg tenkte lite på det da, men en kollega med mer erfaring enn meg, sa «nå gikk du for langt». Det fikk meg til å tenke.

– Det er lett å bli moralsk forarget når man arbeider med folk som er annerledes. Da er det lett å få straffefølelser. Det er normalt. Men det er viktig at man passer på at slike følelser ikke får overhånd, sier sosiolog Reidun Norvoll.

Norvoll leder et SINTEF-prosjekt som arbeider for å minske tvangsbruken ved seks psykiatriske sykehus. Som en av få forskere har hun observert på skjermet avdelinger, det som tidligere ble kalt isolat. En hun møtte hadde vært skjermet i tre måneder.

– Personalet tror at det hjelper, men for noen pasienter kunne det oppleves som straff og fengsel. Og det er en fare for at man bruker det som straff mot uønsket atferd. Derfor er det viktig med kontroll.

EKSPERT: *– Opptrappingsplanen har glemt Gro Hillestad Thune.*

I likhet med Hillestad Thune mener hun den kan bli bedre.

– Du har kun en kontrollkommisjon på sykehuset å klage til. Du har klagemuligheter, men mange mener rettssikkerheten er for svak.

På et sykehus et sted i landet sitter en kvinne ennå på røykerommet.

– Jeg må være anonym, hvis ikke kan de straffe meg her inne. Hvis jeg snakker om hvordan ting er her i avisen, ville ingen snakke med meg mer. Det er ett ord du ikke kommer utenom når det gjelder tvang, og det er verdighet. Da blir det god tvang.

E-post: *hakonh@vg.no*

Sammenheng mellom røyking og ryggvondt

Finske forskere har funnet en sammenheng mellom regelmessig røyking ved 16-årsalderen og korsryggsmerter hos jenter. Forskerne fant ingen sammenheng for gutter. Studien er publisert i marsutgaven av fagtidsskriftet Spine, melder Dagens Medisin. Ryggforsker Erik L. Werner, spesialist i allmennmedisin i Arendal, mener man ikke kan konkludere med at røyking gir ryggplager, melder Dagens Medisin.

Dobling av unge på magesårmidler

Dobbelt så mange unge bruker legemidler mot magesår i dag som for fem år siden. Forbruket av legemidler mot magesår og andre syrerelaterte lidelser blant ungdom i alderen 10 til 19 år er doblet fra 2003 til 2007. Dette viser ferske tall fra Apotekforeningen. Økningen fortsetter også i 2008. Forbruket de to første månedene er 27 prosent høyere enn ved samme tid i fjor, skriver Dagens Medisin.

n bli overgrep

innholdet i relasjonen mellom pasient og pleier, sier jurist

Det er et risikoprosjekt å gi et hjelpeapparat så stor makt som psykiatrien har.

Gro Hillestad Thune, jurist

BELTE-SENG: Rundt 11 000 behandles årlig med tvang innen psykiatrien i Norge.

EKSEMPLER FRA BOKEN – bla om

Medisinske råd på Internett

Tanken på å kjøpe helsetjenester via nettet er besnærende.

Tenk å få svar på viktige spørsmål uten å måtte flytte seg ut av egen stue, kunne være anonym og slippe å se noen i øynene når du bringer frem ditt mer eller mindre følsomme ærend.

Spørsmålet er om det virkelig er så enkelt?

Problemstillingen ble nylig aktuell i forbindelse med at media slo opp en sak der en lege hadde anbefalt en kvinne å ta abort fordi hun hadde drukket alkohol de første ukene av et svangerskap.

Jeg vil ikke ta stilling til selve saken i denne omgang, men skal konsentrere meg om de prinsipielle sidene ved medisinsk rådgivning på Internett.

En god pasient- lege relasjon er avhengig av dialog. Slik kan legen teste sin egen tolkning av pasientens budskap, og innhente de opplysningene som er nødvendige for å gi de beste rådene.

Når legen ikke har denne muligheten, blir rådene svært generelle og kan i beste fall hjelpe pasienten et lite stykke på vei.

Ofte vil svaret bli intetsigende fordi det blir for generelt, andre ganger kan legen bomme stygt i svarets form eller innhold, slik at pasienten blir engstelig, misforstår, føler seg krenket eller rett og slett følger

helse

Stiftet sårene ...uten bedøvelse

En pasient hadde kuttet seg opp flere steder på kroppen. Ingen på avdelingen kunne følge henne bort til akuttmottaket for å få henne sydd, derfor ble sårene stiftet sammen uten bedøvelse på avdelingen.

Gro Hillestad Thune, en av Norges fremste eksperter på menneskerettigheter har følgende kommentar til hendelsen:

Brudd på menneskerettighetenes artikkel 3 – forbud mot umenneskelig behandling.

● «Anne» fikk psykiske problemer etter fødselen. Hun fikk tilbud om avlastning på et sted sammen med spedbarnet, men med beskjed om at hun også måtte ta Zyprexa. Det ville hun ikke. Dagen etter sier klinikken at de vil hente henne med politi om hun ikke kommer selv. Etter en tre minutters samtale med en lege, bestemte denne at hun skulle tvangsinnlegges på Blakstad. Etter et døgn ble hun sendt hjem. Anne klaget til Helsetilsynet og Sivilombudsmannen, uten å få støtte.

Oslo tingrett ga henne derimot medhold i at behandlingen hun var utsatt for, var brudd å menneskerettighetenes artikkel 5 (retten til personlig frihet) og artikkel 8 (retten til privat- og familieliv).

BELTER: *Mange pasienter opplever skjermet avdeling som straff.* Foto: KARIN BEATE NØSTERUD

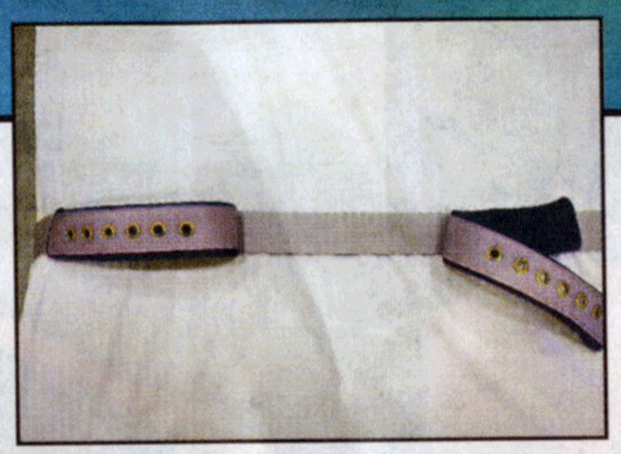

Pasientenes egne fortellinger

● 17 år gamle «Siri» blir tvangsinnlagt etter et selvmordsforsøk. Hun blir satt på en høy dose antipsykotisk Zyprexa, til tross for at hun er liten av vekst. Hun ble sløv, begynte å lage intetsigende hmlyder, og måtte sitte med serviett fordi hun siklet. Kroppen fikk parkinsonsaktige bevegelser. Moren ber om at dosene reduseres, men får ikke gehør. En bekjent lege av familien hjelper til å få henne utskrevet, og hun brukte lang tid på å bli avmedisinert.

Thune: Brudd på artikkel 8 (om det minste inngreps prinsipp).

● «Torbjørn» fikk store problemer etter et samlivsbrudd, og følte at han mistet kontrollen. Fastlegen hjalp ham med å bli frivillig innlagt på en psykiatrisk avdeling. Han kjørte dit selv, og ble sendt på lukket avdeling. Overlegen ga ham tilbud om både medisiner og elektrosjokk, noe Tore nektet å ta. Overlegen sa han ville vurdere å bruke tvang for å gi ham både piller og elektrosjokk. Da Tore truet med å slå legen ned hvis han forsøkte noe slikt, ble han latt i fred. Etter en uke ble han overført til frivillig avdeling, og heller ikke her fikk han noen samtalebehandling. Deretter ble han skrevet ut.

Thune: Brudd på artikkel 8 (om at ethvert inngrep i en persons integritet, skal være minst mulig).

● Unge «Unni» blir hentet av politi for å bli tvangsinnlagt. Hun fikk håndjern på, og måtte sitte i bilen med hendene bak ryggen. Da politibilen kom til sykehuset fikk hun beskjed om at hun kunne gå inn frivillig eller bli båret inn. Hun sa at ingenting av dette var frivillig. Politiets reaksjon var å trekke henne inn etter seg.

Thune: Brudd på artikkel 8,2 (kravet til proporsjonalitet).

Eksemplene er hentet fra den kommende boken «Overgrep i psykiatrien – i lys av menneskerettighetene» (Abstrakt Forlag) av jurist Gro Hillestad Thune.

Forslag til forbedring

Gro Hillestad Thune har flere forslag for å bedre psykiatrien:

KLAR TALE: *Gro Hillestad Thune.*

1. Helsepersonell må undervises i menneskerettighetene og jevnlig diskutere bruken av tvang.

2. Rutine for varsling som gjør det enklere for ansatte, pårørende og pasienter å melde fra om kritikkverdige forhold.

3. En instans som kan gi råd til pasienter og pårørende om menneskerettighetene, og hjelpe dem med klager.

– Dagens klageinstanser gir ikke personene god beskyttelse mot er så tett knyttet opp til institusjonene at få tør klage. Hva hjelper det om det formelle er i orden, hvis pleierne behandler deg brutalt eller respektløst? Vi trenger en tilsynsmyndighet som også vurderer brudd på menneskerettighetene.

Det er ikke statssekretær Kari Henriksen i Helse- og omsorgsdepartementet automatisk enig i.

– Det finnes slike instanser gjennom kontrollkommisjonene ved hvert sykehus, Helsetilsynet og pasientombudene. Men hvis boken avslører at det er mangler, må vi se på det, sier hun.

– Med alle tilsynsmyndighetene og lovene, hvorfor rapporteres det da likevel om så mange overgrep og brudd på menneskerettighetene at de kan fylle en hel bok?

– Jeg har ingen god forklaring på hvorfor slike tilfeller hun viser til har skjedd.

– Er det et problem at dere ikke kan svare på det?

– Vi kan ikke uttale oss om innholdet i saken før vi har fått gått gjennom innholdet i hennes bok. Men det er viktig at eventuelle overgrep rapporteres og at det blir debatt om kvalitet i tjenesten.

Allerede i 1999 foreslo Stortinget at undervisning i menneskerettighetene måtte inn i utdanningen av helsepersonell. Det er så langt ikke skjedd.

– Vi har, blant annet gjennom Opptrappingsplanen for psykisk helse, fokusert på redusert bruk av tvang. Det er nedsatt en arbeidsgruppe som skal vurdere behovet for ytterligere tiltak, sier statssekretæren.

Hudproblemer?
Bodøsalven
Eksem.no
PSO – dagsalve, nattsalve og liniment for hodebunn.
Tre naturprodukter uten kortison.
Ring alle dager 08–20 på telefon: 75 52 00 25
Pharmatech Bodø AS